

Ар бир үй-бүлөнүн жана айылдын ар кандай кырсыктарда колдоно турган медициналык жарак-жабдыктары болууга тийиш:

- Үй-бүлөлүк ДАРЫ БАШТЫКТА (334-бетти караңыз) алгачкы жардам көрсөтүүдө жана көңири тараган инфекциялар менен ооруларга каршы колдонулуучу дары-дармектер сакталышы керек.
- Айылда күндөлүк медициналык жардам көрсөтүүгө, ар кандай кырсыктарга жана коркунучтуу ооруларды дарылоого арналган дары баштык болушу керек (АЙЫЛ ДАРЫ БАШТЫГЫ, 336-бетти караңыз). Ал үчүн жооптуу кылып медицина кызматкерин, мугалимди, ата-энени, дүкөнчүнү же ишенимдүү башка бирөөнү шайлап алуу зарыл. Мүмкүн болсо, дары баштыкты жабдып турууга колунан келишинче айылдын бардык тургундары катышканы оң. Колунан келгендери көбүрөөк салым кошушса болот. Эң негизгиси мындай **дары баштыкты элдин баары** (өз үлүшүн кошкондору да, кошпогондору да) **пайдалана алары** ар кимге түшүнүктүү болууга тийиш.

Кийинки беттерде дары баштыкта эмнелер болушу керектиги тууралуу кеңештер берилет. Дары баштыкты бул тизмедеги дары-дармектерден башка, өзүңүз жашаган аймактагы көп кездешкен ооруларды дарылоого керектүү дарылар менен жабдуу - өз эркиңиз. Бул тизме негизинен жаңы дарылардан турганы менен, ага үй шартында колдонулуучу, коопсуз жана жардам бере турган дарыларды да кошсо болот.

Ар бир дарыдан канчаны камдап коюу керек?

Дары баштыкта көп дары болушунун кажети деле жок. Кээде дарылоону **баштагыдай** эле саны болуп калат. Мындай учурда оорулууну бейтапканага жеткирүү же дарыдан дагы сатып алып келүү керек болушу мүмкүн.

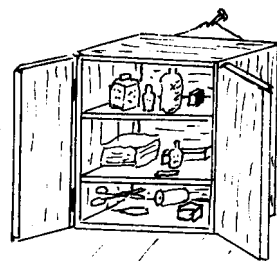
Дары баштыкта сакталган дарылардын саны аны канча адам колдоно тургандыгына, түгөнгөн дарыларды толуктоо үчүн канчалык алыс баруу керектигине, дарынын баасына жана үй-бүлөңүздүн же айылыңыздын сатып алуу мүмкүнчүлүгүнө жараша болот. Кээ бир дарылар өтө кымбат болсо да, ар кандай кырсыктарга даяр болуу үчүн эң зарыл дарыларды жетиштүү санда камдап алган оң.

Эскертүү: Төрөткө арналган дары баштыкта аначылар менен кош бойлууларга **төрөт учурунда керек болгон нерселер** сакталышы керек. Бул жөнүндө 254-255-беттерден окуңуз.

ДАРЫ БАШТЫКТЫ КАНДАЙ САКТОО КЕРЕК?

1. **ЭСКЕРТҮҮ:** Дарылардын бардыгын балдар жетпеген жерде сактаңыз. Кандай дары болбосун, аны ашыкча, көп өлчөмдө колдонуу ууланууга алып келет.
2. **Ар бир дарынын аталышы жазылган чаптамы менен колдонуу көрсөтмөлөрү болууга тийиш.** Ушул китептин бир нускасын дары баштыктын жанына коюп коюңуз.
3. **Дарылар менен медициналык жарак-жабдыктарды чычкан-келемиштер менен таракандар жок, таза, кургак жана салкын жерде сактаңыз.** Медициналык аспаптарды, дакини жана кебезди пластик баштыкчаларында жабык сактоо керек.
4. **Кырсык учурунда эң керектүү болгон дарыларды дайыма жаныңызда сактаңыз.** Алардын бири түгөнөрү менен дароо анын ордун толтурууну эстен чыгарбаңыз.
5. **Ар бир дарынын жарамдуулук мөөнөтүнө көңүл буруңуз.** Эгерде дары мөөнөтүнөн өтүп кетсе же бузулуп кеткендей көрүнсө, аны жок кылып, жаңысын алуу керек.

Эскертүү: Кээ бир дарылар, айрыкча, тетрациклин тобундагылар мөөнөтүнөн өтүп кетсе өтө коркунучтуу. Таза, кургак жана салкын жерде сакталган таблетка же күлмайда түрүндөгү пенициллинди мөөнөтү өтүп кеткенден кийин да 1 жылга чейин пайдаланууга болот. Эски пенициллин күчүнүн жарымын жоготуп коюшу мүмкүн, андыктан дозасын көбөйтүүгө туура келет. (АБАЙЛАҢЫЗ! Пенициллиндин гана дозасын көбөйткөн коопсуз, ал эми башка дарылардын дозасын көбөйткөн коркунучтуу.)

Дарыларды баланын колу жетпеген жерде сактаңыз.

ДАРЫ БАШТЫК ҮЧҮН ДАРЫЛАРДЫ САТЫП АЛУУ

Бул китепте сунуш кылынган дарылардын көпчүлүгүн чоңураак шаарлардагы дарыканалардан сатып алууга болот. Эгерде дары-дармектерди бир нече үй-бүлө же бүт айыл биригип сатып алса, дарыканачы аларды арзаныраак сатышы мүмкүн. Же дары-дармектерди дүң соода кылган адамдан сатып алса, ошондо да баасы арзаныраак болот.

Эгерде дарыканада сизге керектүү фирмалык аталыштагы дары жок болсо, анда башка фирма чыгарганын алыңыз. Болгону, анын так ошол дары экенин жана дозасын текшерип алыңыз.

Дарыларды алып жатканда, бааларын салыштырыңыз. Ичиндеги дары бирдей болгону менен, кээ бир фирмалардын чыгарганы өтө кымбат болот. Демейде кымбат дарынын арзанынан сапат жагынан эч айырмасы деле жок. Мүмкүн болсо, **фирмалык дарылардан көрө жалпыга белгилүү аталыштагы дарыларды сатып алыңыз**, себеби көп учурда алар бир топ арзаныраак болот. Кээде дарыны көптөн сатып алып, акчаны үнөмдөсө болот. Мисалы, 600 000 бирдик пенициллин көбүнчө 300 000 бирдик пенициллинден бир аз эле кымбат, ошондуктан ичинде дарысы көп кутуну сатып алып, эки доза кылып колдонуңуз.

ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ДАРЫ БАШТЫК

Ар бир үй-бүлөлүк дары баштыкта төмөндөгүлөр болууга тийиш. Алар айыл жеринде көп кездешкен ооруларды дарылоого жетиштүү болушу керек.

Ошондой эле, дары баштыгыңызда үйдө жасалган пайдалуу дарылар да болсун.

МЕДИЦИНАЛЫК ЖАРАК-ЖАБДЫКТАР

Колдонулушу	Медициналык жабдык	Баасы (жазып кою- нуз)	Сунуш кылынган өлчө- мү же саны	Бул беттер- ди караңыз
ЖАРААТТАРГА, ЖАРАЛАРГА ЖАНА ТЕРИ ООРУЛАРЫНА:				
Өзүнчө пакеттердеги стерилденген даки жаздыкчалары			20	97, 218, 263
2,5; 5 жана 7,5 сантиметрдик даки оромдору			ар биринен экиден	87
Таза кебез			1 кичинекей пакет	14, 72, 83, 254
Жабышма сызма (лейкопластырь), оромунун жазылыгы 2,5 см			2 ором	85, 218
Бетадин сыяктуу			1 тоголок же 1 кичинекей бөтөлкө	371
70% спирт			¼ литр	72, 201, 211, 254
Күңүрт бөтөлкөдөгү суутек өтө кычкылы (перекись водорода)			1 кичинекей бөтөлкө	83, 183, 213
Мунайзат майы (вазелин), банкада же сыкма идиште			1	91, 97, 141, 199
Ак сирке суу			½ литр	200, 241, 294, 309
Күкүрт (зат)			100 гр.	200, 205, 206, 211
Кайчы (таза, дат баспаган)			1 даана	85, 254, 262
Учу учтуу кыпчуур			1 даана	84, 175
Жашыл дары (зелёнка)			1 кичинекей бөтөлкө	
ДЕНЕТАБЫН ӨЛЧӨӨЧҮ АСПАПТАР:				
Ооз жана көтөн термометрлери			ар биринен 1 даанадан	30, 41
ДАРЫ-ДАРМЕКТЕРДИ ТАЗА САКТОО ҮЧҮН:				
Пластикалык пакеттер			бир нече	195, 332

ДАРЫ-ДАРМЕКТЕР

Колдонулушу	Дары (жалпыга белгилүү аталышы)	Фирмалык аталышы (жазып коюңуз)	Баасы (жазып коюңуз)	Сунуш кылынган өлчөмү же саны	Бул беттерди караңыз
БАКТЕРИЯЛЫК ИНФЕКЦИЯЛАРГА КАРШЫ:					
1.	Феноксиметилпенициллин, 250 мг таблеткалар			40	351
2.	Котримаксазол (80 мг триметоприм кошулган 400 мг сульфаметоксазол)			100	358
3.	Ампициллин, 250 мг капсулдар			24	353
ИЧЕГИ КУРТТАРГА КАРШЫ:					
4.	Мебендазол, таблеткалар			100 мг-дык 40 таблетка же 2 бөтөлкө	374
ЫСЫТМАГА КАРШЫ ЖАНА ООРУУНУ БАСУУ ҮЧҮН:					
5.	Аспирин, 300 мг (5 гран) таблеткалар			50	379
6.	Парацетамол, 500 мг таблеткалар			50	380
КАНАЗДЫККА (АНЕМИЯГА) КАРШЫ:					
7.	Темир (темир сульфаты), 200 мг таблеткалар (Курамында "С" витамини менен фолий кычкылдыгы болсо, андан да жакшы)			100	393
КОТУР МЕНЕН БИТКЕ КАРШЫ:					
8.	Линдан (гексохлорид бензолдун гаммасы) жана/же күкүрт күлмайдасы же бензил бензоат			1 бөтөлкө 20 мг 1 сыкма идишче	373
КЫЧЫШУУ МЕНЕН КУСУУГА КАРШЫ:					
9.	Прометазин, 25 мг таблеткалар			12	386
ТЕРИНИН ЖЕҢИЛ ИНФЕКЦИЯЛАРЫНА КАРШЫ:					
10.	Жашыл дары (зелёнка), кичинекей бөтөлкөсү же антибиотик майы			1 бөтөлкө 1 сыкма идишче	371
КӨЗ ИНФЕКЦИЯЛАРЫНА КАРШЫ:					
11.	Антибиотик көз майы			1 сыкма идишче	378

АЙЫЛ ДАРЫ БАШТЫГЫ

Мында үй-бүлөлүк дары баштык бөлүмүндө жазылган дарылардын бардыгы сакталып, дарылардын саны айыл тургундарынын санына жана дары-дармек менен жабдуучу борбор канчалык алыс жайгашкандыгына жараша болууга тийиш. Андан тышкары айыл дары баштыгында төмөндө берилген нерселер да болушу керек. Алардын көбү коркунучтуу ооруларды дарылоодо колдонулат. Жашаган аймагыңызда кандай оорулар көп кездешкенине жараша бул тизмеге кээ бир дарыларды кошууга же аны өзгөртүүгө туура келиши мүмкүн.

КОШУМЧА МЕДИЦИНАЛЫК ЖАРАК-ЖАБДЫКТАР

Колдонулушу	Медициналык жабдыктар	Баасы	Саны	Китеп бет-тери
ДЕНЕГЕ ДАРЫ САЮУ ҮЧҮН:	5 мл шприцтер, узундугу 3 см, №22-ийнелер узундугу 1½ см, №25-ий- нелер		2 3-6 2-4	65
ЗААРА КЫЛА АЛБАЙ КЫЙНАЛГАНДА:	катетер (резинадан же плас- тиктен жасалганын)		2	239
ТАРАМЫШ ЧОЮЛУУНУ ЖАНА ВЕ- НАЛАРДЫН ШИШҮҮСҮН ДАРЫЛОО ҮЧҮН:	жазылыгы 5 же 7,5 см болгон чоюлма бинттер		3-6	102, 75, 213
БЫЛЖЫРДЫ СОРУП ЧЫГАРУУ ҮЧҮН:	соргуч		1-2	84, 255, 262
КУЛАКТЫН ИЧИН ТЕКШЕРҮҮ ҮЧҮН:	кичинекей колчырак (фо- нарик)		1	34, 255, 309

КОШУМЧА ДАРЫ-ДАРМЕКТЕР

Колдонулушу	Дары	Фирмалык аталышы	Баасы	Саны	Китеп бет-тери
КАТУУ ЖУГУШТУУ ООРУЛАРГА КАР- ШЫ:				20-40	352
1. Денеге сайылуучу пенициллин: эгерде прокаин пенициллин болсо, анда 1 мл үчүн 600 000 бирдик				20-40	353
2. Ампициллин, 250 мг ампулалар жана/же (ампициллин өтө кымбат болсо) пенициллин менен бирге колдонуу үчүн 1 гр стрептомицин				20-40	354
3. Тетрациклин, 250 мг капсулдар же таблеткалар				40-80	356
АМЕБА ЖЕ ЛЯМБЛИЯ ИНФЕКЦИЯЛА- РЫНА КАРШЫ:				40-80	369
4. Метронидазол, 250 мг таблеткалар					
ТАЛМАГА, СЕЛЕЙМЕГЕ ЖАНА КӨКЖӨ- ТӨЛДҮН ООР ТҮРҮНӨ КАРШЫ:				40-80 15-30	389
5. Фенобарбитал, 15 мг таблеткалар жана 200 мг ампулдар					

Колдонулушу	Дары	Фирмалык аталышы жана баасы	Саны	Китеп беттери
КАТУУ КАРМАГАН АЛЛЕРГИЯЛЫК РЕАКЦИЯГА ЖАНА КҮЧӨГӨН МУУНТМАГА КАРШЫ:				
	6. Адреналин (Эпинефрин), 1 мг ампулдар		5-10	385
МУУНТМАГА КАРШЫ:				
	7. Салбутамол бүрккүчү		1 флакон	385
	8. Эфедрин, 15 мг таблеткалар		20-100	
ТӨРӨТӨН КИЙИН КӨП КАН КЕТҮҮГӨ КАРШЫ:				
	9. Эргоновин, 0,2 мг ампулдар		6-12	391
КӨПЧҮЛҮК АЙМАКТАРДА КЕРЕКТҮҮ БОЛГОН ДАРЫЛАРДЫН ТҮРЛӨРҮ				
КӨЗДҮН КУРГООСУНА (КСЕРОФТАЛМИЯГА) КАРШЫ:				
	“А” витамини, 200 000 бирдик капсулдар		10-100	392
СЕЛЕЙМЕ КӨП КЕЗДЕШКЕН ЖЕРЛЕРДЕ:				
	Селеймеге каршы 50 000 бирдик уукесме (мүмкүн болсо, күл-майдасын)		2-4 бетөлкө	389
ЖЫЛАН ЖЕ ЧАЯН ЧАККАНДА:				
	Атайын уукесме дарылар		2-6	388
БЕЗГЕК ООРУСУ КӨП КЕЗДЕШКЕН ЖЕРЛЕРДЕ:				
	Курамында 150 мг хлорохини бар таблеткалар (же ошол аймакта колдонулуучу дарынын түрү)		50-200	365
				365
САЛМАГЫ КЕМ ТӨРӨЛГӨН БАЛДАРДАГЫ КАНСЫРООНУН АЛДЫН АЛУУ ЖАНА ДАРЫЛОО ҮЧҮН:				
	“К” витамини, 1 мг ампулдар		3-6	394

ӨНӨКӨТ ООРУЛАРГА КАРШЫ КОЛДОНУЛУУЧУ ДАРЫЛАР

Айыл дары баштыгына **кургак учук, макоо (проказа)** жана **шистосомоз** сыяктуу өнөкөт ооруларга каршы колдонулуучу дарыларды кошуу же кошпоо ошол аймактагы абалга жана медициналык кызматкерлердин билим деңгээлине байланыштуу болот. Адамдын бул оорулардын бири менен ооруган-оорубаганын аныктоо үчүн көпчүлүк учурда аны медициналык борборго алып барып, атайын текшерүүдөн өткөрүү керек. Зарыл болгон дарыларды ошол жерден алса болот.

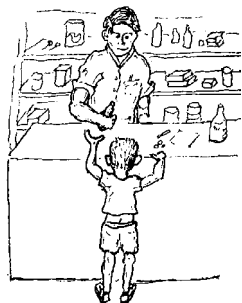
ВАКЦИНДЕР

Вакциндерди айыл дары баштыгына кошсо да, кошпосо да болот, анткени адатта алар керектүү жерлерге саламаттыкты сактоо бөлүмү тарабынан жеткирилет. Кантсе да, балдардын бардыгын жашы жетери менен ар кайсы ооруларга каршы эмдөөдөн өз убагында өткөзүүнү көзөмөлгө алууга бардык аракетти жумшаш керек (147-бетти караңыз). Андыктан, эгерде муздаткыч болсо, айыл дары баштыгындагы дары-дармектер менен бирге вакциндерди – айрыкча, ККС (көкжөтөл, кептөөр, селейме), полиомиелит жана кызылча ооруларына каршы вакциндерди – да сактаган оң.

АЙЫЛДАГЫ ДАРЫ САТКАН ДҮКӨНЧҮГӨ ЖЕ ФАРМАКОЛОГТО КАЙРЫЛУУ

Кымбаттуу досум!

Эгерде сиз дүкөнүңүздө дары-дармек сатсаңыз, адамдар сизден кандай дарыны алып, кайсы убакта жана кантип колдонуу керектигин сурайт. Мындай учурда сиз адамдардын билим деңгээли менен саламаттыгына чоң таасир тийгизе аласыз.

Кардарларыңызга туура кеңеш айтып, алардын керектүү дарысын туура тандап алышына көмөктөшүүдө бул китеп сизге чоң жардам берет.

Тилекке каршы, кайсы дары керектигин билбей, адамдар ансыз да аз акчаларын өздөрүнө пайдасыз болгон дарыларга короткон учурлар өтө көп болот. Ошондо **сиз** алардын кандай оору менен ооруп жүргөнүн түшүндүрүп, туура дарыны тандап алууга жардам бере аласыз. Мисалы:

- Эгерде адамдар жөтөлгө каршы сироп, ичөткөккө каршы **каопектат** деген дарыны, каназдыктын (анемиянын) жеңил түрүнө каршы “В12” витаминин же боор экстрактын, ооруганын басууга же тарамыштардын чоюлуп кетишин дарылоого пенициллинди, суук тиймеге каршы тетрацилинди сурап келсе, сиз аларга бул дарыларды мындай ооруларга каршы колдонуунун кереги жоктугун жана алардын пайдасына караганда зыяны көп экендигин түшүндүрүңүз.
- Эгерде кимдир бирөө денени күчтөндүрүүчү витаминдерди сатып алганы жатса, ал адамга мунун ордуна жумуртка, мөмө-жемиш же жашылча сатып алуу пайдалуу экендигин түшүндүрүңүз, себеби бул азыктар өз ичине көбүрөөк витаминдерди камтып, алардын кубаттуулугу жогорураак болот.
- Эгерде кимдир бирөө ичме дарынын ордуна денеге сайыла турганын сураса, ага ичме дарынын ошондой эле жакшы натыйжа берерин жана ичме дары сайма дарыга караганда коопсуз экендигин айтыңыз.
- Эгерде кимдир бирөө суук тиймеге каршы колдонулуучу таблеткаларды же аспиридин башка, “кымбат түрлөрүн” сураса, акчаны төккө кетирбей, жөнөкөй аспирин (же парацетамол) алуу туура экендигин жана аны көбүрөөк суу менен ичүү керектигин түшүндүрүңүз.

Эгерде сиз бул китепти колунуңузга алып, кардарларыңыз менен бирге окуп чыксаңыз, ишиңизди аткаруу кыйла оңой болоору шексиз.

Эң башкысы, денсоолукту оңдоого пайдасы тийген дарыларды гана сатыңыз. Дары баштыгыңызды үй жана айыл дары баштыктарына арналган тизмелердеги дарылар жана медициналык жарак-жабдыктар, ошондой эле сиздин аймакта кеңири кездешкен ооруларга каршы колдонулуучу башка дарылар менен да толуктап туруңуз. Жалпыга белгилүү аталыштагы арзан дарыларды табууга аракеттениңиз. Мөөнөтүнөн өтүп кеткен, бузулган же жардам бербеген дарыларды эч качан сатпаңыз.

Сиздин дарыканаңыз адамдардын ден соолугу жөнүндө чындап кам көргөн жайга айланышы керек. Эгерде сизге келген адамдарга дары-дармекти тандап, аны жөнү менен колдонууну үйрөтүп, туура эмес колдонулган учурда дарынын денсоолукка тийгизген зыянын да түшүндүрүп турсаңыз, бул калк менен коом алдында адал кызмат кылганыңыз болот.

Ишиңизге ийгилик каалаймын!

Чын жүрөктөн, *David W. Werner*